KAA 3/2023 vp Valvottu käyttötila huumeita käyttäville

neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö
erityisasiantuntija Sini Nieminen, oikeusministeriö

Huumausaineiden käyttötilakokeilu vaatii lainsäädäntömuutoksia

- Vuonna 2023 julkaistiin STM:n, OM:n ja SM:n virkamiesselvitys siitä millaisia lainsäädäntömuutoksia huumausaineiden käyttöhuoneiden kokeilu vaatisi Suomessa
- Huumausaineiden käyttö ja hallussapito omaa käyttöä varten on Suomessa kielletty ja rangaistavaa
    - Kokeilu edellyttäisi muutoksia lainsäädäntöön
    - Lainsäädäntöä tarvitaan myös selkeyttämään toiminnan muita periaatteita
    - Maissa, joissa käyttöhuonetoiminta on sallittu, käytön ja hallussapidon kiellosta poikkeamisen lisäksi on säädetty muun muassa palvelun kohderyhmästä, sisällöstä sekä henkilökunnan oikeuksista ja velvollisuuksista

Käyttöhuonekokeilun edellyttämiä lainsäädäntömuutoksia

Sosiaali- ja terveysministeriö

Virkamiesselvityksen perusteella käyttöhuonekokeilun mahdollistaminen vaatisi ainakin seuraavia muutoksia lainsäädäntöön:

1) Poikkeuksen säätämistä tietyin ehdoin huumausaineiden käytön ja hallussapidon kielloille joko huumausainelaissa tai erillislaissa ns. ”käyttöhuonelaki”
2) Käyttöhuonetoiminnan sisällöstä säätämistä erillislailla ns. ”käyttöhuonelaki”

Virkamiesselvityksessä päädyttiin siihen, että käyttöhuonetoiminnan sisällöstä ja mahdollisesti myös huumausaineiden käytön ja hallussapidon kielloista poikkeamisesta olisi tarkoituksenmukaista säätää erillislailla

- Selvitystyön yhteydessä on arvioitu, että terveydenhuoltolaki ja sosiaalihuoltolaki sopivat yleislakeina huonosti käyttöhuoneiden toiminnasta ja niissä annettavista erityisistä palveluista tai -toimista säätämiseen
- Ainakin aluksi erillislaki toisi selkeyttä toiminnan sisältöön

Huumausaineen käytön ja hallussapidon rangaistavuudesta

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

- Huumausainerikoksista säädetään rikoslain (39/1889) 50 luvussa
- Huumausaineen käyttörikoksesta säädetään rikoslain 50 luvun 2 a §:ssä, ja sen mukaan huumausaineiden käyttö ja hallussapito omaa käyttöä varten ovat rangaistavia tekoja
  - *”Joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta, on tuomittava huumausaineen käyttörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi”*
- Valvotun käyttötilan kokeileminen edellyttäisi, että käyttötilassa tapahtuva huumausaineen käyttö ja hallussapito omaa käyttöä varten eivät olisi rikoksia tai vaihtoehtoisesti sitä, että niihin sovellettaisiin toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä
- Kansainvälisistä huumausaineyleissopimuksista tai EU-lainsäädännöstä ei johdu velvoitetta säätää huumausaineiden käyttöä rangaistavaksi

Poikkeuksen säätäminen huumausaineiden käytön ja hallussapidon kiellosta

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

- Huumausainelaki (373/2008) sisältää huumausaineita koskevan yleiskiellon, jonka mukaan muun ohella huumausaineen hallussapito ja käyttö on kielletty. Kiellosta voidaan kuitenkin poiketa lääkinnällisissä, tutkimuksellisissa ja valvonnallisissa sekä teollisen käytön tarkoituksissa siten kuin niistä erikseen huumausainelaissa tai muualla laissa säädetään
- Lainsäädäntöteknisesti olisi mahdollista säätää, että huumausaineiden käytön ja omaa käyttöä varten tarkoitetun hallussapidon kielto ei koskisi käyttötilassa tapahtuvaa huumausaineen käyttöä ja hallussapitoa omaan käyttöä varten
  - Poikkeus voitaisiin säätää asiaa koskevaan erillislakiin tai huumausainelakiin
- Tällöin käyttötilassa tapahtuva huumausaineen käyttö tai hallussapito omaa käyttöä varten ei olisi kiellettyä, eikä se siten myöskään täyttäisi rikoslain käyttörikoksen tunnusmerkistöä, sillä tunnusmerkistössä edellytetään, että kyse on *laittomasta* huumausaineiden käytöstä ja hallussapidosta omaa käyttöä varten

Rikoslain 50 luvun 7 §:n toimenpiteistä luopumista koskevan säännöksen muuttaminen

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

- Rikoslain 50 luvun 7 §:ssä säädetään toimenpiteistä luopumisesta. Toimenpiteistä luopumisella tarkoitetaan sitä, että teko on edelleen rikos, mutta yksittäistapauksessa syyte voidaan jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta
- Toimenpiteistä luopumista koskevaa säännöstä voitaisiin muuttaa käyttötilakokeilun mahdollistamiseksi säätämällä siitä, että huumausaineiden käyttörikoksesta olisi jätettävä syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos huumausaineen käyttö on tapahtunut käyttötilassa
  - Tällöin huumausaineen käyttö ja hallussapito omaa käyttöä varten säilyisivät rangaistavina tekoina
- Kansalaisaloitteessa ehdotetaan käyttöhuoneen kokeilemista. Asiaa koskevassa sääntelyssä voisi siten olla kyse kokeilulainsäädännöstä. Tällainen sääntely tulisi sijoittaa muualle kuin rikoslakiin
  - Rikoslakiin on syytä tehdä vain lähtökohtaisesti pysyviksi tarkoitettuja muutoksia

Lainsäädäntövaiheessa selvitettäviä ja arvioitavia näkökulmia 1/3

Sosiaali- ja terveysministeriö

- Minkälainen kokeilu?
  - Lainsäädäntö säädettäisiin olemaan voimassa määräajan, esimerkiksi joitakin vuosia
  - Ennen määräajan päättymistä olisi syytä teettää selvitys kokeilulain toimivuudesta sille asetettuihin tavoitteisiin nähden sekä kokeilun mahdollisista muista vaikutuksista
- Minkä viranomaisen vastuulle käyttöhuonekokeilun järjestäminen kuuluisi?
  - Olisiko jokaisella hyvinvointialueella velvollisuus järjestää käyttöhuonekokeilua?
  - Voisiko palvelun järjestämisvastuun keskittää yhdelle tai useammalle hyvinvointialueelle taikka järjestää valtion palveluna?
  - Voiko palvelua rajata vain tietyn alueen asukkaille?
- Valmistelussa järjestämisvastuuta olisi arvioitava perusoikeuksien, erityisesti yhdenvertaisuuden, kannalta

Lainsäädäntövaiheessa selvitettäviä ja arvioitavia näkökulmia 2/3

Sosiaali- ja terveysministeriö

- Käyttöhuonekokeilun mahdollisessa valmistelussa saattaisi nousta esiin myös muita lainsäädännön muutostarpeita riippuen siitä, mitä toiminnan sisällöstä säädetään
- Selvityksessä ei arvioitu käyttöhuonekokeilun vaikutuksia poliisitoimeen, koska vaikutusten luotettava arvioiminen edellyttäisi tietoa käyttöhuonetoiminnan tarkemmasta sisällöstä ja toteutustavasta
  - Sääntelyn tulisi olla täsmällistä ja tarkkarajaista siten, että kielletyn ja sallitun toiminnan raja olisi mahdollisimman selkeä
  - Käyttöhuonetoimintaa ja sen lieveilmiöitä olisi tosiasiallisesti mahdollista valvoa poliisin tai muun toimivaltaisen viranomaisen resursseilla ja toimivaltuuksilla
- Ahvenanmaan tilannetta olisi pohdittava erikseen

Lainsäädäntövaiheessa selvitettäviä ja arvioitavia näkökulmia 3/3

Sosiaali- ja terveysministeriö

- Käyttöhuonekokeilun mahdollisessa valmistelussa saattaisi nousta esiin myös muita lainsäädännön muutostarpeita riippuen siitä, mitä toiminnan sisällöstä säädetään
- Esimerkkejä esim. Tanskan ja Norjan lainsäädännössä huomioon otetuista seikoista:
    - Palvelun sisältö, kohderyhmä, aukioloajat, sisältö, yhteydet muuhun palvelujärjestelmään, muut tarjolla olevat palvelut
    - Mitä päihteitä tiloissa saa käyttää ja miten
    - Henkilökunnan ja asiakkaiden oikeudet ja velvollisuudet ja turvallisuus
    - Ympäristön turvallisuus
    - Tietosuoja, asiakasrekisterit
    - Poliisin tehtävät, vastuut ja toimintavelvollisuus

Lopuksi

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Sosiaali- ja terveysministeriö

- Käyttöhuonekokeilu ei ole tällä hetkellä valmistelussa ministeriöissä, koska kokeilu ei ole hallitusohjelmassa eikä näin ollen hallituskauden lainsäädäntösuunnitelmassa
- Mahdolliseen lainsäädäntötyöhön olisi syytä varata aikaa, koska se vaatii toiminnan sisällön ja tavoitteiden tarkempaa määrittelyä
- Perusoikeudet, erityisesti yhdenvertaisuus, asettavat tiettyjä reunaehtoja käyttöhuonekokeilulle
- YK:n huumausaineyleissopimukset tai EU:n lainsäädäntö eivät estä käyttöhuonetoiminnan aloittamista